

Posudek oponenta na práci Vojtěch Bublík *Populismus v reprezentativní demokracii: Nebezpečí nebo nutný doplněk?*

Kolega Bublík si pro svou práci vybral patrně jedno z vůbec nejdiskutovanějších témat ve svém oboru. Rozhodně si nemohl stěžovat na nedostatek odborné literatury – a její načtení a schopnost diskuse s autory tak náročnými jako Laclau, Mouffe, Canovan či Panizza patří k silným stránkám práce. Bohužel, už na úvod je třeba říct, že tento dialog je často nepřilíš strukturovaný. K dalším pozitivům práce lze zařadit značné osobní nasazení autora (demonstrované už tím, že práce má na rozdíl od běžných diplomových prací vedle úvodu i předmluvu). Toto osobní nasazení bohužel ale nebylo s jedinou pozoruhodnou výjimkou, ke které se ještě vrátím, využito k formulaci silnějšího závěru. Autor se rozhodl zaměřit na „*studium populismu jakožto ontologického fenoménu (nepůjde tedy o empirické srovnání různých variant populismu)*“ a právě na velmi obecné teoretické úrovni zodpovědět svou otázku po slučitelnosti populismu a reprezentativní demokracie. Autor si ale neklade otázku, zda na takto obecné teoretické úrovni lze otázku, kterou si klade, vůbec vyřešit, zda při nesnázích ve vymezení pojmu populismus i demokracie nebude mluvit o tak široké množině hnutí, že to jakékoli závěry budou poznamenány tím, že popisují různá, i zcela protikladná hnutí. Problém je, že když už autor dělá rozdíly, dělá je většinou neuvěřitelně a nepřijatelně schematicky: „*V rovině inkluze a exkluze pozorují možnost rozdílné interpretace populismu. Zatímco v Latinské Americe bychom o něm mohli mluvit jako o vyjádření vůle lidu, populismus evropský bychom mohli interpretovat jako snahu zavděčit se určité části lidu libivým řešením kontroverzního tématu.*“ (s. 14). Skutečně lze házet tak kategorickými soudy na úrovni celých kontinentů? Nebo může autor prohlašovat latinoamerický populismus za „vyjádření vůle lidu“ především proto, že jej sleduje z kontinentální vzdálenosti? Kdybych četl podobné vyjádření v nějakém letáčku evropských stoupenců chavismu, snad bych se ani nepodivil, ale v diplomové práci by podobné nepodložené a o to kategoričtější soudy ve stylu „dvě nohy špatné, čtyři nohy dobré“ měly absentovat. Stejně jako formulace typu „*populismus se může jevit demokracii jako nebezpečný*“ (s. 31), která nejen staví populismus a demokracii jako jednotný fenomén, ale navíc druhou zmíněnou antropomorfizuje.

Autor si poměrně brzy uvědomuje, že i při svém anti-empirismu potřebuje „praktické příklady“, ty si ovšem bere z na tomto místě nepřilíš dobře pochopené teoretické literatury k populismu. Zejména kapitola o ruských narodnicích (s. 9-10) je plná nepřesností a zkratk na nepřijatelné úrovni, kdy dělá z narodníků, tvořených převážně idealistickými studenty z vyšších vrstev, „nevolníky“, které se ve skutečnosti tyto děti knížat a liberálních měšťanů snažily marně oslovit. „*Za jednu z hlavních postav hnutí bychom snad mohli považovat Alexandra Ivanovice Gercena*“, (s. 9) kdyby sám autor nevztáhl narodnické hnutí k roku 1874, kdy byl Gercen již čtyři roky mrtvý a ač byl jistě jedním z hlavních ne-li hlavním intelektuálním předchůdcem hnutí, za jeho postavu jej těžko můžeme označit. Autor zcela pomíjí demokratickou dimenzi hnutí (vzhledem k tématu své práce dost překvapivě) a celou jeho historii staví pouze tak, jako kdyby šlo o spor o povahu pozemkové reformy a ne rovněž o vzpouru mladé generaci proti autokratickému, konzervativnímu a represivnímu režimu. Je skutečně příliš neadekvátním požadavkem, aby si autor přečetl o historickém hnutí, z něž se rozhodl udělat téma subkapitoly, nějaký odborný článek (tady by to možná spravilo dokonce i několik dobře vybraných slovníkových hesel)? Bez historických znalostí mohou mít autorova tvrzení, že v Rusku 70. let 19. století došlo k „*momentu antagonismu (elity/studenti/intelektuálové proti carovi) a krize reprezentace (car nedbal na jejich názor a nebyl zde původně nikdo, kdo by je vyslyšel)*“ hodnotu pouhých projekcí, uvedených příznačně slovem „*myslím*“ (nelze si tu, jako i u jiných pasážích, které autor uvádí podobnými signály subjektivního soudu a nejistoty, nevzpomenout na slova jednoho učitele politologie, který svým studentům vždy říká: Nezájímá mě, co si myslíte, zajímají mě závěry vaší analýzy a to, jak jste k nim dospěli.)

Sporných a nedostatečně podložených závěrů práce obsahuje víc – např. na s. 15-16 autor argumentuje pro řazení Haidera a Le Penové mimo pravici a levici proto, že sami ve své rétorice dělení na pravici a levici odmítají. Na s. 28 se autor uchyluje v až karikaturní formě k oblíbené zábavě některých filozofů: vyvozování vlastností ze jmen. Ocituji, kvůli míře problematičnosti celou pasáž:

„*Koneckonců, už jen název evokuje slovo populus, tedy lid (a levicový populismus v Latinské Americe skutečně stavěl na široké podpoře mas) a možná i proto například Margaret Canovanová prohlásila, že kde je demokracie, tam je populismus.*(83) *Jenže populismus už jen kvůli svému názvu -ismus (-ism v angličtině) může evokovat ideologii – kterou lze použít proti demokratickým hodnotám.*(84)

Pravicový populismus jako takový můžeme brát jako agitaci, což je samozřejmě nebezpečím, neboť dochází k posilování antagonismu (tady jde ale opravdu spíše o spojení pocitové, na rozdíl třeba od totalitarismu, fašismu, liberalismu, socialismu a jiných ideologií, populismus nezahrnuje kompletní lidský život. Zatímco některé jeho aspekty zkoumá opravdu detailně, jiné zcela opomíjí). (85)“

Je skutečně každý „ismus“ ideologií – a je snad „ideologií“ „totalitarismus“? Jak může absolvent oboru politologie zařadit „totalitarismus“ do souřadného spojení s „fašismem, liberalismem, socialismem a jinými ideologiemi“? A skutečně zahrnují tyto ideologie „kompletní lidský život“? Nestaví třeba velká část liberální tradice jako svou přednost to, že velkou část lidského života nechává bez povšimnutí?

Svou zásadní otázku vyřeší autor jedním truismem a jednou tautologií – uspěje-li populismus v rámci funkčních liberálně-demokratických institucí, dokážou ho tyto instituce omezovat a snižovat jeho nebezpečnost. Pokud to nedokážou, respektive pokud populistický subjekt získá většinu umožňující sestavení jednobarevné vlády nebo ústavní změny, byla demokracie, již porazil, již stejně natolik „zcela zásadně defektní“, že se patrně zhroutila z jiných příčin než populismus (srv. s. 39), což je, nemohu si pomoci, závěr právě tak banální jako intelektuálně nepoctivý.

Jediná opravdu pozoruhodná a na základě své omezené znalosti se domnívám, že i celkem původní myšlenka práce je autorova teze, že populismus může být užitečný na regionální úrovni (s. 43-44), zejména pro artikulaci jinak přehlížených regionálních témat. Je škoda, že autor tuto myšlenku více nerozvíjí a nesleduje, včetně jejích problematických momentů – regionálně ukotvený populismus bude z logiky věci založený na silné mobilizaci proti centru; nepovede to k polarizaci, separatismu a ještě většímu propojení regionálních resentimentů s odmítnutím humanistických a liberálních hodnot „městských elit“ z metropole, jakých jsme svědky při populistických mobilizacích již dnes? Mohl by takto orientovaný populismus skutečně pomoci artikulovat regionálně podbarvené nerovnosti (jejich chabá artikulace je jedním z vážných problémů současných západních demokracií včetně té české, v tom se s autorem shodnu), anebo je naopak zastře dalšími tématy, z nichž hlavním se nakonec stane postava populistického vůdce? Je opravdu velká škoda, že právě na toto téma se autor hlouběji nezaměřil.

Jen na okraj je třeba říct, že práce je dost nedbalá i po formální stránce, seznam literatury nemá ani abecední pořadí. Chybou jsou adjektiva s velkým počátečním písmenem („Sartoriánský“), rovněž „millenariánské“ organizace je chybně napsané adjektivum, v češtině se užívá výraz milenaristický. Poslední poznámka je možná trochu nad rámec bezprostředního posouzení textu, ale přesto si ji nemohu odpustit, protože se domnívám, že kvalita práce začíná dobrým vymezením tématu. Může být jistě užitečné, když někdo rozvíjí téma svého vedoucího práce a jedno z klíčových témat své katedry, nicméně i v tomto případě by se měl snažit vymezit si téma tak, aby ho skutečně rozvíjel, posunul a přidal k němu něco vlastního. Zadat si neobyčejně obecnou otázku, k níž navíc autorův vedoucí práce publikoval několik textů, je asi nejlepší cesta k tomu, jak se v tématu utopit a nepřinést nic nového. Je velká škoda, že autor víc nerozvíjel svou (jakkoli spornou) myšlenku, že populismy mohou být přínosné na regionální úrovni nebo že nevyužil svůj druhý obor a nespojil diskusi populismu s diskusí o roli médií (o nich píše jen spoře a podobně ploše, jako prakticky o všem, viz s. 32).

Vzhledem k výše zmíněným problematickým momentům práce se domnívám, že práce nesplňuje požadavky kladené na tento typ prací a neměla by být obhájena jako *nedostatečná*.

Ondřej Slačálek